

IZVJEŠĆA O OBRAMBENIM I GRAĐEVINSKIM ZAHVATIMA NA PODRUČJU IVANIČKE KAPETANIJE U 16. STOLJEĆU*

Nastavljajući se na dosadašnja temeljna istraživanja, posebice ona Milana Kruheka, rad donosi nove informacije o razvoju obrambenih potencijala i vojnoj organizaciji Ivaničke kapetanije u 16. stoljeću.

Posebni naglasci stavljeni su na: probleme u izgradnji utvrda Ivanić i Kloštar Ivanić, rekonstrukciju brojnosti plaćenih vojnika u utverdama Ivaničke kapetanije u 16. i 17. stoljeću, opskrbljenost ivaničke utvrde i okolnih utvrda oružjem i municijom te financijski status Ivanića u građevinskim planovima Habsburgovaca. U članku je prezentirana i dosad neobjavljena karta Slavonske krajine, koja se čuva uz spise iz 1587. godine, iako je možda kasnijeg porijekla, a na kojoj ivanička utvrda čini jedan od četiri osnovna stupa obrane u tom dijelu Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva.

Ključne riječi: Slavonska krajina; Vojna krajina; utvrda Ivanić; Kloštar Ivanić; 16. stoljeće; rani novi vijek.

Sustav obrane Slavonskoga Kraljevstva Habsburgovci su konsolidirali brojnim mjerama i rješenjima u posljednjoj trećini 16. stoljeća. Od 1570-ih posebno su intenzivno obnavljane i vojskom zaposjedane brojne utvrde u okolici Ivanića, a 1578. godine uspostavljena je i čvršća vojnokrajiška hijerarhija, pri čemu je jedno od tri kapetanijska sjedišta, uz Križevce i Koprivnicu, postao Ivanić. Građa za ovu problematiku čuva se u nekoliko, ponajviše austrijskih, arhiva. U Štajerskom državnom arhivu u Grazu nalaze se izvješća i pisma raznih povjerenstava i pojedinaca koji su odašiljani u Slavonsku krajinu ne bi li se utvrdilo u kakvom su općem stanju vojska, utvrde i obrambeni sustav te kako ih poboljšati uz raspoloživa financijska sredstva. Dio građe nalazi se i u Ratnom arhivu u Beču,

* Članak je nastao na temelju izlaganja pod naslovom *Izvješća o obrambeno-građevinskim zahvatima na području Ivaničke kapetanije u 16. stoljeću* održanog na znanstvenom skupu u Kloštru Ivaniću *Pogled u prošlost: 920 godina povijesti Otoka Ivanicha* (13. studenoga 2013.). Skup su organizirali Hrvatski institut za povijest, Hrvatsko katoličko sveučilište, Hrvatska franjevačka provincija sv. Ćirila i Metoda, Zagrebačka županija, Općina Kloštar Ivanić, Grad Ivanić Grad i Općina Križ. Zbornik sa znanstvenog skupa nije objavljen.

posebno u zbirkama *Alte Feldakten* i *Windica*. U članku ću prezentirati dio iznesenih obrambenih mjera i rješenja predlaganih za obranu i utvrđivanje područja Ivanića, Kloštra Ivanića i Ivaničke kapetanije.

Odličan temelj za istraživanje ove teme osigurao je u svojim radovima Milan Kruhek, posebice u članku „Ivanić grad u sustavu slavonske granične obrane u 16. i 17. stoljeću“ (Zbornik *900 godina Ivanicha*, 1994.) te u svojoj monografiji o Vojnoj krajini u 16. stoljeću (*Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog Kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, 1995).¹ Razmotrio je relevantne saborske rasprave i građu u domaćim arhivima, ali i dio građe iz austrijskih arhiva. S obzirom na to da su izvori rasuti u brojnim fondovima, navedenim, ali i daljnjim istraživanjima bit će moguće upotpunjavati ‘kostur’ koji je osigurao Kruhek te sve preciznije rekonstruirati kako su u pojedinom razdoblju izgledale utvrde na promatranom prostoru, kako su tekli (ili stagnirali) radovi na utvrđenjima te kako se uopće razvijala Ivanička kapetanija.

Prostorom Slavonske vojne krajine (kasnije Varaždinski generalat) već se od polovine 16. stoljeća upravljalo iz Dvorskog ratnog vijeća u Beču, a od 1578. godine iz Dvorskog ratnog vijeća u Grazu. Odluke o ulaganjima u izgradnju pojedinih utvrda, ali i logističku infrastrukturu uopće, donošene su tek nakon temeljitog izviđanja terena i razmatranja strateških obrambenih potreba cijele Slavonske krajine. U velikoj su mjeri odluke austrijskih povjerenika o tome što će se točno, i na koji način, obnavljati i utvrđivati ovisile o pravcima osmanskih pljački i očekivanim smjerovima napada. Jednom donesene, odluke su se dijelom provodile, a dijelom su nailazile na prepreke. Najčešće prepreke bile su kašnjenje odobrenih isplata za gradnju, zatim fazna i postupna obnova uslijed koje su objekti propadali, nevoljko odobravanje tlake i radnika od strane Sabora, loš odaziv lokalnog plemstva na odluke Sabora o davanju tlake i provijanta, nedolazak radnika ili njihov brz odlazak s gradilišta, loši vremenski uvjeti i slično. Nadalje, za razliku od Hrvatske krajine, koja je bila kapetanijski ustrojena još u prvoj polovini 16. stoljeća, prostor Slavonske krajine bio je temeljito uređen tek krajem 1570-ih. Do toga vremena u Krajini je u funkciji bilo relativno malo djelatnih utvrda, među kojima su se tek počeli isticati kandidati za sjedišta većih obrambenih cjelina.

1 Milan Kruhek, „Ivanić Grad u sustavu slavonske granične obrane tijekom 16. i 17. stoljeća“, u: Božo Rudež, ur., *Zbornik 900 godina Ivanicha*, Kloštar Ivanić – Ivanić Grad – Križ, 1994., 250-274; Milan Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog Kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, Zagreb, 1995.

1. Utvrde i rodovi plaćene vojske ivaničkog kraja

Što se tiče konstituiranja Ivaničke kapetanije, praktični planovi za njezino ustanovljenje razvijeni su 1577. godine, a operativno je počela djelovati 1578. godine. Još 1550-ih i 1560-ih, pa i u samom vojnom proračunu iz 1577. godine, Ivanić i Sveti Križ nalazili su se na relativno kratkom popisu od desetak djelatnih utvrda Slavonske krajine zaposjednutih plaćenom vojskom, ravnopravno uz Zagreb, Varaždin, Križevce, Koprivnicu, Đurđevac, Sveti Križ, Topolovac, Bisag i nekoliko drugih. Uveliko se računalo da bi jednu od vodećih uloga, pa i status kapetanijskog sjedišta, u Slavonskoj krajini mogla dobiti utvrda Cirkvena, što kasnije nije realizirano. Reformni prijedlog iz 1577. znatno je povećao broj djelatnih utvrda u Slavonskoj krajini na čak 35 utvrda, što je podrazumijevalo i obvezivanje štajerskih staleža na bitno više financijske izdatke. U prijedlogu je ustanovljeno da bi Stari i Novi Ivanić trebali biti među nekoliko glavnih zapovjednih mjesta u cijeloj Slavonskoj krajini. Vojni proračun Sabora u Brucku iz 1578. godine pročistio je reformni prijedlog i precizirao stanje te jasno definirao tri kapetanijska mjesta – Koprivnicu, Križevce i Ivanić – kojima su podređene ukupno 24 utvrde. Pod Kapetaniju Ivanić dospjeli su Kloštar Ivanić, Sveti Križ i Gofnic (Gofnec).² Ivanić je tako potvrdio svoju važnu stratešku i taktičku ulogu u Krajini na kojoj su vojnici iz Ivanića bili iznimno važna skupina.³

Muster liste iz 17. stoljeća svjedoče o opstanku upravno-teritorijalne podjele Slavonske krajine s nekim izmjenama i dopunama. U funkciji su tada bile Natkapetanija Križevci, Natkapetanija Koprivnica, Kapetanija Đurđevac (Đurđevac je i u ranijim razdobljima imao viši status od obične utvrde), Natkapetanija Ivanić te Natkapetanija Petrinja. Iako je Natkapetanija Petrinja ustrojena nešto kasnije od ostalih, taj se dio Krajine većim dijelom 17. stoljeća nazivao „Slavonska i Petrinjska krajina“ (u stručnoj literaturi Varaždinski generalat). Natkapetaniji Ivanić godine 1630. pripadale su utvrde Sveti Križ i Nadražica. Potonja je oduzeta Osmanlijama i naseljena je uglavnom Vlasima. Takvo je stanje opstalo duže vrijeme te se ponavlja u muster listama iz 1644., 1651. i 1678. godine.⁴

2 Svi spomenuti prijedlozi i vojni proračuni sistematizirani su u tablicama u prilogu sljedeće knjige: Nataša Štefanec. *Država ili ne. Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*, Zagreb, 2011., 465-494. Vidi i: Kruhek, 1995., 267-268. Još jedan prijedlog iz 1576.-77. koji nije sasvim zaživio vidi u: Kruhek, 1995., 261-262.

3 Primjerice nadvojvoda Karlo pisao je u svibnju 1575. godine Zagrebačkom kaptolu da mu je došla vijest da su se neki kaptolski podložnici i službenici zajedno s banom Erdődyem i vojnicima iz Ivanića uputili u pohod prema Dubici i da su tamo spalili neke osmanske luke. Napomenuo je da takvo ponašanje proturječi jasnim i opetovano ponavljanim carskim naredbama o primirju koje je na snazi, ali mjere protiv njih nisu poduzimane. Beč, Kriegsarchiv, Alte Feldakten (dalje Beč, KA, AFA), 1575-5-1, 3.

4 Četiri muster liste iz 17. stoljeća: Graz, Steiermärkisches Landesarchiv, L.a.a. A. Antiquum XIV (dalje Graz, StLA, Antiquum XIV), 1630, No. 28; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 175, 1644, No. 1103; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 191, 1651/2, No. 1097; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 254, 1678/1, No. 1102.

Prilog 1. Vojska smještena u Ivaniću i utvrdama koje su od 1578. službeno postale dio Ivaničke kapetanije (1553. – 1678.)⁵

	Ivanić	Kloštar Ivanić	Sv. Križ	Gofnic	Nadražica
1553.	300 konjanika 140 haramija				
1554.	66 konjanika 39 haramija	65 konjanika 81 haramija			
1556.	90 haramija	10 konjanika 37 haramija			
1558.	50 njem. pješ. 120 haramija				
1559.	40 konjanika 188 haramija		2 pošt. konja		
1565.	51 njem. pješ.		20 novih pješ.		
1573.	5 konjanjika 50 njem. pješ.		20 haramija		
1577.	51 njem. pješ. 5 konjanika 1 puškar	40 husara	22 haramija		
1577. – prijedlog	Stari i Novi Ivanić 150 haramija 100 njem. pješ. 100 husara	100 haramija 50 arkebuzira	70 haramija	50 haramija	
1578.	100 haramija 80 njem. pješ. 50 husara	50 haramija 50 arkebuzira	50 haramija	50 haramija	
1580. - nije zabilježen raspored po utvrdama	65 njem. pješ. 200 haramija 50 husara				

5 Podaci za tablicu u: Radoslav Lopašić. „Prilozi za poviest Hrvatske iz XVI. i XVII. vieka iz štajerskog zemaljskog arhiva u Gradcu“, u: *Starine JAZU XIX* (1887), 212; Kruhek, 1995, 155; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 22 (1556/4), 1556-X-29; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch 28 (1559), 1558-III-1 – 1559-I-28; Petar Hegedić, Marta Jurković, Nikola Ostojčić, Filip Šimunjak. „Popis isplata vojsci u Hrvatskoj i Slavonskoj krajini u listopadu i studenome 1556, prema dvama registrima: prilog istraživanju rane faze vojnokrajinske povijesti“ u *Radovi ZHP 51*, No. 2 (2019.), 345-375; Lista iz 1573: Beč, KA, AFA, 1573-6-1; Radoslav Lopašić. *Spomenici Hrvatske krajine. Knjiga 1. od godine 1409. do 1610.* Zagreb, 1884., 102; Beč, KA, AFA, 1577-8-2 (staro stanje s prijedlozima); Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 48, 1577/2, 1577-VIII-24; Beč, KA, AFA, 1685-3-1 (Stands Tabella über dem unter Ertz-Hertzog Carl n A. 1580); Štefanec, Država ili ne, 446-467, 488-492.; Graz, StLA, Antiquum XIV, 1630, No. 28; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 175, 1644, No. 1103; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 191, 1651/2, No. 1097; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 254, 1678/1, No. 1102.

1630., 1644. i 1651.	80 njem. pješ. 78 haramija 50 husara 1 oružar 3 puškara		81 haramija		28 haramija
1678.	80 njem. pješ. 78 haramija 50 husara 1 oružar 3 puškara 12 bedemskih puškara		81 haramija		28 haramija

Tablica prikazuje kako su se broj utvrda, broj vojnika u utverdama, a time i relativna važnost Ivanića u sustavu obrane mijenjali tijekom 125 godina. Kao pojašnjenje uz tablicu važno je napomenuti da je Hans Lenković u vojnom proračunu iz ožujka 1558. godine konstatirao da je Ivanić najviše ugrožena utvrda koja je, prema brojnim savjetovanjima i zaključcima, izgrađena i utvrđena tlakom (*robot*) slavonskih staleža te da bi u nju valjalo staviti jednog čestitog (*redlich*), vojno iskusnog kapetana sa 100 njemačkih i slavonskih dobrih strijelaca (*puchsenschuzen*) te svakoga mjesečno platiti 4 guldena, što bi činilo 440 guldena mjesečno. Takvo pojačanje u elitnom vatrenom naoružanju nije doslovno realizirano, ali su 1559. ipak povećani ukupni brojevi vojnika (naoružanih, doduše, uglavnom ručnim cijevima, a ne suvremenijim puškama).⁶ Nadalje, prema muster listi iz 1577., znademo da je László Pethő pod sobom imao 40 husara. Uz te se husare ne navodi utvrda zato što većina plaćene vojske do 1578. godine nije bila jasno raspodijeljena u utvrde. Ipak, pismo glavnog zapovjednika tog dijela Krajine, Veita von Hallegga, iz travnja 1572. te praćenje Pethőve službe daju nam zaključiti da je ta husarska jedinica bila smještena u Kloštru, koji se, očito, povremeno koristio. Zbog toga opće podatke vojnog proračuna o vojsci 1577. dopunjavamo podatkom s muster liste o konjaničkoj jedinici u Kloštru Ivaniću.⁷

Iz tablice je razvidno da se u reformnom razdoblju 1570-ih, dakle tijekom većih osmanskih napada i osvajanja dijela Pounja, znatno povećao broj posada u Ivaničkoj kapetaniji te su one krajem 1570-ih i početkom 1580-ih dosegle brojčano najvišu razinu. U 17. stoljeću ustalili su se broj vojnika i broj utvrda te su tijekom većeg dijela stoljeća ostali nepromijenjeni.

6 Beč, KA, AFA, 1558-1-4; 1558-1-ad4.

7 Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 48, 1577/2, 1577-VIII-24; Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 38, 1572, 1572-IV-21-Kreuz.

Iako su ivanički dijelovi krajišta bili iznimno istureni i izloženi, tijekom 16. stoljeća Ivanička je kapetanija imala manje vojnika i utvrda od ostalih dviju kapetanija u Slavonskoj krajini, koje su u utvrdama u zaleđu imale znatne trupe. Tijekom 17. stoljeća Ivanička je natkapetanija, s oko 317 vojnika, brojem vojnika i utvrda također zaostajala za većima (Koprivnička natkapetanija imala je 527, a Križevačka 584 vojnika). Ipak, bila je jače zaposjednuta od Petrinjske natkapetanije (241 vojnik). Đurđevačka je kapetanija (126 vojnika), već i zbog nešto nižeg ranga, bila posadom najskromnija. Treba naglasiti i da se rodovska struktura vojske bitno razlikovala od jedne do druge natkapetanije, što demonstrira i tablica.

2. Oružje i municija

Vatreno oružje i municija u Krajini su često bili ispod zadovoljavajućih razina, čak i ako stavimo na stranu problem kratkog dometa i nepreciznosti tadašnjega vatrenog oružja te neujednačenost kalibara. Oružja je količinski kronično nedostajala, a ono kojim se raspolagalo često je bilo hrđavo, pokvareno, nezadovoljavajuće kvalitete i zastarjelo. S vremena na vrijeme moguće je naići na sustavne popise oružja i municije u utvrdama u Vojnoj krajini. Takve popise uglavnom su naručivale vojne vlasti u Grazu i Beču, pogotovo prije ili poslije većih vojnih akcija ili tijekom važnih faza preustroja Krajine. Za izradu popisa bili su zaduženi glavni oružari pojedinoga krajiškog odsjeka, koji su obično surađivali s povjerenstvima koja bi dvorska vijeća odašiljala na teren.

Godine 1563. jedno je takvo povjerenstvo u pogledu Ivanića procijenilo da stanje oružja i municije nije zadovoljavajuće s obzirom na potrebu obrane „ivaničke utvrde, ivaničkog naselja i Kloštra ili staroga Ivanića“. U to je vrijeme u ivaničkom kraju na raspolaganju bilo oružje koje je pribavio još zagrebački biskup, u čijem se vlasništvu Ivanić nalazio. Konkretno, radilo se o „2 manja topa (falkoneta) i dva primjerka lakše artiljerije (*Scharftindlen*) srodne teškim bedemskim puškama. Tu su bile još i 34 dobre te neke neupotrebljive puške, dva mala mužara, pola funte olova i nešto topovskih naboja.“ Nešto bolje stanje nalazimo 1576. godine,⁸ a još je jači arsenal oružja popisao 1578. godine.

Inventar oružja i municije u Slavonskoj krajini koji je zgotovio Domenico Conduto, oružar u Varaždinu, 6. prosinca 1578., nakon velikih reformi, ali i nakon nekoliko velikih vojnih akcija 1578. godine, upućivao je na umjereno poboljšanje stanja u ivaničkom kraju. Razne mjere koje su poduzete nakon

8 Kruhek, 1995., 230. Kruhek navodi da su 1576. godine u utvrdama ivaničkog kraja (Ivanić Trg, Ivanić Kloštar, Lupoglav, Božjakovina, Gofnic, Sv. Križ) bila ukupno 2 topa srednjeg kalibra, 2 topa manjeg kalibra, 28 dobrih i oštećenih pušaka, 17 ručnih pušaka, 5 željeznih manjih topova i baruta 10 centi te da je dan prijedlog povećanja naoružanja za 300 pušaka. Kruhek, 1995., 261-262, 265.

ožujka 1578. rezultirale su povećanjem količine artiljerije, pušaka i municije u Ivaniću i obližnjim utvrdama. Vidimo da su sve tri ivaničke utvrde bile opskrbljene barem teškim bedemskim puškama i malim topovima za signalno pucanje (mužari i slično), što je u situaciji stalnog očekivanja osmanskih napada bilo nužno. U samom Ivaniću nalazilo se i nešto većih komada artiljerije. S druge strane, očito je iz izvještaja da je dio naoružanja bio djelomično upotrebljiv ili neupotrebljiv. Cijevi običnih željeznih pušaka bile su često zahrđale i pune rupa, posebno ako su više puta upotrebljavane. Obično su stradavali i drveni kotači postolja koja su nosila veće ili manje topove. Ti su drveni dijelovi, dugotrajnim stajanjem u lošim tvrđavskim uvjetima, često bili izloženi vlazi, kiši i snijegu, pa su ubrzano trunuli. Vojne vlasti u Grazu načelno su željele poboljšati stanje krajiškog naoružanja, ali u stvarnosti je nedostajalo novaca. Problem je bio i u organizaciji transporta za teže komade oružja. U 16. stoljeću stoga nema drastičnih pomaka u količini i kvaliteti oružja u krajiškim oružarnicama (većina ostaje u glavnoj oružarnici u Grazu).

Prilog 2. Prijevod inventara oružja i municije u ivaničkom kraju, koji je napravio glavni oružar u Varaždinu, Domenico Conduto, 6. prosinca 1578. godine. Beč, Kriegsarchiv, Alte Feldakten, 1578-12-4

Ivanić

4 lijevana falkoneta (*Falkonett*), dva su opskrbljena dobrim postoljem/osovinom (*Schaft*) i kotačima, a dva su kraća, ali pucaju kao s olovom; kotači i postolje ne vrijede puno

1 primjerak lake artiljerije (*Scharfetindl*, u izvorniku *Scharfatindl*) na kotačima

1 željezni mužar (*Mörser*) za signalno pucanje (*Kreid schießen*, u izvorniku *Khrait schiesen*)

2 mala topa (*Kammerstück*) za signalno pucanje

32 teške ili dvostruke kukače (*Doppelhake*) od kojih osam neupotrebljivih (4v)

34 njemačke ručne cijevi (*Handrohr*)

10 centi oružnog baruta ili praha (*Zeugpulver*)

3 cente zrnatog baruta ili praha (*Kornpulver*)

2 cente baruta za teške kukače

5 centi olova

400 kugli za falkonet

2.000 kugli za teške kukače

Kloštar Ivanić

12 teških ili dvostrukih kukača

2 komada željezne artiljerije (*Stücklein*, Stück, u izvorniku *Stykhlin*, *schtiklin*) na kotačima koji nisu baš jako upotrebljivi

1 mali lijevani komad artiljerije na kotačima s osovinom, pri čemu kotači nisu najbolji

1 bačva (*Tonne*) oružnog baruta

Nema zrnatog baruta

30 funti olova

Sveti Križ

8 teških ili dvostrukih kukača
1 mali komad artiljerije na kotačima koji nije u dobrom stanju
2 mala topa za signalno pucanje
1 bačva oružnog baruta
20 funti olova

Kad god je potrebno, iz Ivanića se uvijek može dobiti municije od rashodovanog željeza.

Koliko je to oružje bilo korišteno i koliko su municije krajišnici smjeli i mogli trošiti, još je uvijek upitno. Nedostaju nam opsežniji istraživački radovi koji bi propitali mogu li se najvažniji procesi koji se vezuju uz tezu o vojnoj revoluciji primijeniti i na Hrvatsku i Slavonsku krajinu. József Kelenik izveo je neke važne zaključke za prostor ugarskih krajina. Smatra da su dva od tri glavna procesa, masovna upotreba vatrenog oružja i izgradnja novog tipa utvrde 'trace italienne', bili prisutni u ugarskim krajinama, posebno tijekom Dugog rata (1591. – 1606.). Prema Keleniku, masovnija upotreba vatrenog oružja proces je koji je proizašao iz naravi i potrebe ratovanja na samom terenu, dakle potaknut lokalnim potrebama, a ne samo pukom imitacijom zapadnoeuropskih praksi.⁹ Pregradnja starih i dogradnja novih utvrda po novim principima utvrđivanja također su vidljivi diljem Krajine i upravo je to zgušnjavanje obrambenih utvrda te udaljšavanje neprijatelja od same utvrde nizom zemljanih i drugih vrsta nasipa velikim dijelom održavalo krajišku obranu. Upotreba vatrenog oružja te gradnja nasipa i jaraka modernog bastionskog tipa bile su sastavni dio radova i na utvrđama ivaničkog kraja. Također, ukupan broj registriranih, posebno neplaćenih, vojnika bitno je rastao prema 17. stoljeću, što je još jedan od važnih procesa vojne revolucije. Taj je proces vidljiv i u ivaničkom kraju, na temelju tablice plaćenih vojnika u 16. i 17. stoljeću, izvedene na temelju izvora u prvom poglavlju.

Osim prezentiranih podataka o snazi habsburške krajiške vojske i količini oružja, na osnovi izvora možemo iznijeti i neke dopune historiografiji, ponajprije radovima Milana Kruheka, o izgradnji utvrda oko Ivanića.

3. Požar i štete u Kloštru Ivaniću i Topolovcu 1572. godine

Kruhek izvještava o požaru uslijed eksplozije baruta, koji je Kloštar zadesio 1572. godine nemarnošću vojnika, nakon čega je trebalo popravljati dijelom razoreni „franjevački samostan u Kloštru koji je također bio u službi obrane“¹⁰.

9 József Kelenik. „The Military Revolution in Hungary“ u: Géza Dávid, Pál Fodor, ur. *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe. The Military Confines in the Era of Ottoman Conquest*. Brill. Leiden – Boston – Köln, 2000., 117-159, posebno 157.

10 Citat: Kruhek, 1994., 258. Vidi i sličnu Kruhekovu konstataciju o nesreći koja je 1572. u Kloštru „... uništila sve što je do tada bilo učinjeno na obnovi crkve i samostana“. Kruhek, 1995., 252.

Godine 1563. carsko povjerenstvo u Krajini konstatiralo je: „Kloštar ili Stari Ivanić je zapravo zidana crkva okružena ogradom od kolja i zemljanim nasipom. Nalazi se na povišenom zaravanku, sjevernije od Ivanića. Ako se poprave nešto njeni zidovi i utvrđenja, a crkva isprazni i očisti, taj bi prostor mogao poslužiti za smještaj konjaništva.“¹¹ U Štajerskom zemaljskom arhivu sačuvana su pisma Veita von Hallegga, tadašnjega glavnog zapovjednika Slavonske krajine, iz 1572. godine, koja donose preciznije podatke i možda svjedoče o tome da je kompleks samostana i crkve već tada bio nešto veći od opisanog početkom 1560-ih. Dana 13. travnja 1572. Hallegg podsjeća cara da su drugog dana tekućeg mjeseca (travnja, N. Š.) Osmanlije iz Sigeta i Baboče kod Barcsa prešli rijeku, spojili se s onima iz Virovitice, Brezovice i Slatine te s blizu tisuću vojnika došli podno tvrđice ili izvidnice (*Scarthaus*) Topolovca. Hallegg navodi da napad nije pričinio veće štete jer je ubijen samo jedan haramija i zarobljen još jedan te je na nekoliko mjesta spaljena vanjska ograda koja se nalazila podno te tvrđice. Ali, sedmog dana travnja, u Kloštur Ivaniću, koji pripada banu-biskupu i kojim zapovijeda László Pethő (*Laslo Petew*), noću je izbio požar te je uništio samostan i malo mjesto koje se nalazilo uz njega, opasano lošom starom ogradom. Tamo je bio jedan vojvoda s 49 haramija, koji su u zidinama (*Ringkhmaur*) imali staje, zaključuje Hallegg.¹² *Ringmauer* je obično imao obrambenu i skladišnu funkciju. To su mogli biti deblji zidovi koji su okruživali kompleks crkve i samostana ili prvobitna niska, prizemna samostanska krila i samostanski zidovi koji su tada već bili stavljeni u vojnu upotrebu (franjevci samostan napuštaju 1544. godine). Potonje je vjerojatnije, posebno stoga što i povjerenstvo iz 1563. godine navodi da tu postoje zidovi i utvrđenja crkve, a Matica Blanda navodi da su istočno i zapadno krilo u 16. stoljeću već izgrađeni te da je istočno samostansko krilo bilo prizemno.¹³ U svakom slučaju termin *Ringmauer* upućuje na to da su samostanska krila, odnosno zidovi okruživali dvorište, da su bili relativno niski i jednostavni, ali ipak dovoljno prostrani za smještaj stvari. Nadalje, Hallegg konstatira da je podložnicima izgorjelo žito, svinjsko meso i drugo, što znači da je podgrađe Kloštra bilo dosta naseljeno. Prema pismu, Hallegg je odmah poslao 100 momaka (*knecht*) na ojačavanje tih okolnih zidova, a ovi su na tome radili s haramijama. I sam se Hallegg tamo zadržao dva dana. Gospođa Erdödy (*von Eberaw*) i zagrebački kanonici (*Capitls herrn von Agramb*) također su poslali

11 Kruhek, 1994., 256.

12 Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 38, 1572, 1572-IV-13, Warasdin.

13 Matica Blanda. „Samostanski kompleks Svetog Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću“ u: Božo Rudež, ur. *Zbornik 900 godina Ivanicha*. Kloštar Ivanić – Ivanić Grad – Križ, 1994., 102-111, ovdje 103, 106-107.

u pomoć svoje podložnike, kao i gospoda iz novog dvorca iz Suseda.¹⁴ Dana 21. travnja Hallegg je opet podsjetio da je neprijatelj popalio Topolovac vatrom te da je u Kloštru Ivaniću (*in den Losamendt*), dakle u stanu, gdje se zadržava ban, odnosno biskup zagrebački i gdje se nalazi kapetan László Pethő (*Laslo Pethew*), također izbila vatra, pa su i samostan i malo mjesto do njega izgorjeli. Napomeno je i da je ograda kod Topolovca tada već bila popravljena, a Zagrebački je kaptol poslao određeni broj kola i podložnika na posao u Kloštar Ivanić te su ovi s vojnicima popravili ono što Hallegg sada zove grad (*Stadt*), odnosno vjerojatno prostor na kojem su se nalazili crkva, samostan i podgrađe te, kako izvor donosi, stan biskupa/bana, odnosno kapetana Pethőa, u sklopu samostanskog dijela. Nadalje, budući da se malo pogoreno mjesto izvan samostana našlo u većoj opasnosti, odlučili su izgraditi i popraviti okolne zidine (*Ringmauer*) te opasati mjesto dodatnom ogradom od kolja za zaštitu stoke. Unutar zida trebalo je smjestiti 50 štajerskih haramija i njihove stanove, a budući da je izgorjelo dosta biskupova baruta, teških dvostrukih kukača i artiljerije (*sarfetindl, dopelhaggen*), Hallegg je naručio 15 teških puški kukača (*dopelhaggen*) i nekoliko bačvi baruta ili puščanog praha (*Thunen Pulfer*).¹⁵

Doznajemo dakle informacije o transformaciji Kloštra Ivanića u drugoj polovici 16. stoljeća. Povjerenstvo iz 1563. ne bilježi izrijeком samostan kao zasebni objekt. Navodi zidanu crkvu koja je (od 1544., kad se franjevci povlače) sama trebala poslužiti kao utvrda te njezina utvrđenja. Dodatne informacije daju nam za pravo konstatirati da su uz crkvu u funkciji bila prizemna samostanska krila u kojima su bili smješteni stanovi za vojsku, štale, spremišta za barut i oružje te spremišta za namirnice. Uz to, cijeli je kompleks bio opasan zemljanim nasipom i ogradom od kolja. Otprilike od vremena odlaska franjevac, u Kloštru je u drugoj polovini 16. stoljeća stalno boravila ivanička krajiška posada, kojom je 1570-ih zapovijedao László Pethő. Posada je bila smještena u samostanskim krilima, a u kompleksu je bio i biskupov, odnosno kapetanov stan (*Losament*) te oružje i municija koji su pripadali biskupu. Osim toga, oko samostansko-crkvenog kompleksa oformilo se omanje mjesto ili podgrađe u dijelu kojeg su mještani i vojnici držali stoku. Zbog toga je kompleks stalno bio okružen opravljanom ogradom od kolja koja je štitila stoku. Biskup je tu imao (ratni) stan već i zbog toga što je na mjestu stare biskupske kurije, koja se nalazila nešto južnije, od početka 1560-ih građena nova drvena utvrda – Ivanić – o čemu kasnije. Izgleda da od 1580-ih u

14 Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 38, 1572, 1572-IV-13, Warasdin.

15 Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 38, 1572, 1572-IV-21-Kreuz. Matica Blanda navodi da je samostan neko vrijeme nenaseljen, „a onda ga godine 1548. zaposjeda zagrebački biskup Vuk Đulaj. U samostan dolazi i vojska, s kapetanom Pettheom na čelu. U crkvu se skladišti barut.“ Blanda, 1994., 107.

Kloštru više nije bilo stalne krajiške posade te da je on, s postupnom izgradnjom utvrde u Ivaniću, izašao iz izravne upotrebe za austrijske krajiške obrambene svrhe. Ne spominje ga ni muster lista iz 1630. godine, kao ni potonje muster liste.

4. Stara i nova ivanička utvrda: pronevjere lokalnog plemstva i radovi polovinom 16. stoljeća

Prema rekonstrukcijama Milana Kruheka, nova ivanička utvrda građena je na mjestu stare biskupske utvrde ili kurije.¹⁶ U Ivaniću se u 16. stoljeću, sudeći prema zasad raspoloživim izvorima, gradilo drvom (uglavnom se spominju hrastova debla i daske), zemljom (bedemi i bastioni) te kopanjem graba. Zaštitu je pružao i močvarni teren. Još od vremena kad je tim dijelom Krajine zapovijedao štajerski velikaš Hans Ungnad (1540.-44., 1552.-56.) najveći problem predstavljala je spora, fazna, gradnja, zbog koje je puno učinjenog propadalo. Posebno je to bilo vidljivo 1550-ih godina, kad se krenulo u znatnije građevinske aktivnosti i kada se Ungnad žalio na stalno urušavanje izgrađenog. Već polovinom lipnja 1553. godine Hans Ungnad – koji se nakon okončane duže bolesti svoje žene vratio na rad na krajiškim poslovima – napisao je dugo pismo caru o potrebi izgradnje nove utvrde između Zagreba i *Sassedta* (Siska) pitajući se koliko bi tlake trebalo te kako bi najbolje bilo izvesti utvrdu u odnosu na raspoložive novce i radnu snagu. Konstatirao je da krajina nije dostatno branjena, zbog čega mu je i Varaždin bio izložen prevelikoj opasnosti. Savjetovao je da se nešto novca namijenjenog za gradnju Zagreba uzme za tu novu tvrđavu jer od 3.000 guldena namijenjenih za gradnju Brežica (*Rein*) nije ostalo puno novca. Uz to je naglasio da tlakom treba pojačati Zagreb, Sisak, Ivanić, Križevce, Koprivnicu i Đurđevac, jer na nekim mjestima granica još nije sasvim pusta i moglo bi se dobiti nešto ljudi za tlaku. Primijetio je i da među preostalim ljudima u krajini nema zidara (*pauleuth*), majstora i onih koji se razumiju u građevinske poslove, pa bi takve valjalo dobiti izvana i posebno platiti. Molio je svoje staleže da plate oko 300 ili najmanje 100 takvih radnika.¹⁷ Ungnadovo pismo ukazuje na tekuća strateška razmatranja i važan položaj Ivanića u njima. Dio Ungnadovih pisama prenio je i Kruhek. Čitajući krajišku korespondenciju, očito je da su planovi i predviđena sredstva bili znatni, ali da su konkretne uplate i realizacija na terenu uvijek kasnili za planovima.

Znatniji radovi na Ivaniću počeli su krajem 1550-ih. Godine 1559. Hans Lenković savjetovao je cara da na idućem Hrvatsko-slavonskom saboru naloži

¹⁶ Kruhek, 1994., 252-256.

¹⁷ KA, AFA, 1553-6-1.

raspravu o nizu obrambenih pitanja, jer je želio da se hrvatsko-slavonski staleži jače uključe u izgradnju i održavanje Krajine. Lenković je u šestoj točki svojeg opsežnog dopisa naglasio da novozapočetu zgradu utvrde u Ivaniću valja pokriti hrastovim daskama, uz pomoću tlake koju će za dovoz drveta i druge radne potrebe osigurati slavonski staleži. Prema Lenkoviću, viceban je trebao upotrijebiti i austrijski novac odobren prethodne godine, a ako bi mu za hrastove daske namijenjene za Križevce i Ivanić trebalo više nego što je imao na raspolaganju, car je trebao narediti da se uzme još od slavonskog novca namijenjenog za izgradnju i taj posao dovrši. Lenković se pitao i treba li se staro mjesto Ivanić (*Allt Flegkhen*), prema savjetovanju od prije nekoliko godina, potpuno srušiti ili će ga zagrebački biskup i slavonski staleži popraviti i utvrditi naglašavajući da vojska i ostalo jadno stanovništvo tamo cijele noći iščekuje grozne neprijateljske napade.¹⁸

Lenković je banu pisao i 8. studenoga 1560. žaleći se da se ne poštuju odluke s nedavnog sabora slavonskih i hrvatskih staleža u Zagrebu, da nije učinjeno ništa glede radova na rijekama, dovoza građe i odrađivanja radova na utverdama na kojima je to najpotrebnije. Izjavio je i da drvene zgrade i bedemi (*Bollwerk*) u Križevcima i Ivaniću, za koje su staleži i njihov viceban dobili priličnu količinu novca, nisu pokrivene nijednom daščicom (*pretlein*). Zbog toga su se i bedem i bastioni u Križevcima – koji su, prema Lenkoviću, godinama utvrđivani teškom tlakom slavonskih staleža i golemim financijskim troškom staleža austrijskih nasljednih zemalja – počeli na nekim mjestima urušavati i propadati, a na novim zgradama u Ivaniću čak se i vezivo raspadalo (*Das Auch das Laymig verschlettern*). Potonje, nove zgrade također su bile nepokrivene te su se, zbog kiša i mokróg vremena, počele raspadati. Osim toga, stara utvrda u Ivaniću (*Allt Fleckhen*), dakle stara biskupska utvrda¹⁹, na svim je mjestima propala i počela se rastakati jer duboke močvare i grabe na najvažnijim točkama nisu zadovoljavajuće drenirane niti su preko njih napravljeni mostovi. Uza sve izrečeno, Lenković je istaknuo da je većina najvažnijeg crkvenog i svjetovnog slavonskog i hrvatskog plemstva

18 „Zum Sechsten Daß New Anfenggen gebew der Neuen hülzen Befestigung zw Iwännitsch Auch mit des windischen Lanndts Robatt der Hollz fuer vnd andern Vnnd zu fordrist auch mit Aichen Prettern zu deckhen. Soll auch herrr ViceWaan von der verschinen Jar Innen Behalten Bewilligung wie auf Chreüz die Bezallung thuen. Vnnd ob noch was vber das gellt, So herr Vice Waan Beihenn- dig haben soll zu völliger Bezallung derselben Aichen Pretter zw Chreüz vnd Iwanitsch Abgienn, Haben Ir Rom. Khay. Mt. etc. solliches auch von den Windischen Paugellt zuennndtrichten numals Allergnedigist verordennt. Vnnd dits gebew völig volpracht. Soll der Allt Flegkhen Iwanitsch auch auf die vor etlichen Jaren beschehne Berattschlagung In grundt zerschlaipht: oder aber durch den Herrn Bischoff von Agramb oder die Windischen Stänndt Auch gepessert vnd befestigt werden. Sonnst ist das Khriegs vnnd ander Arm Inwonnendt volgkh daselbst alle nacht des veindts greüliches vberfalls gewarttend.“ Beč, KA, AFA, 1559-12-ad2-a. O ranim fazama izradnje Ivanića vidi i: Kruhek, 1994., 252-259.

19 Vidi: Kruhek, 1994., 256.

prethodne godine silom pokupila provijant od svojih sirotih ljudi, a da im to u većem broju slučajeva nije platila, tako da su za vojsku i aktualnog carskog *proviantmeistera* koji je opskrbljuje cijene provijanta u tom trenutku bile više nego ikad ranije. Prethodne je godine potvrđena i obaveza dovoza nekoliko tisuća hrastovih debala u Koprivnicu, Križevce i Ivanić, što na koncu nije učinjeno. Lenković je i vrlo otvoreno ustvrdio da su neki okružni suci i vicežupan te neki drugi uzeli novac za tu tlaku i zadržali ga za svoje vlastite potrebe te je zamolio da se kazne oni zbog kojih se ne provode saborske odredbe u vezi s provijantom za utvrde i radovima na krovovima u Križevcima i Ivaniću.²⁰

Ban Petar Erdődy žurno mu je odgovorio već idućeg dana, 9. studenoga. Naglasio je da je izdao i izdaje sve potrebne naredbe prema saborskim zaključcima, da su poslovi u Topolovcu (Topolsko) odrađeni, jer je on sam tome prisustvovao, ali da znade da neke stvari nisu učinjene, zapitavši se o mogućnostima kažnjavanja. Što se tiče Ivanića, ovog je ljeta, a i ranije više puta, naredio da se tamo dopremi 13.000 *pretter*, odnosno dasaka (smatrao je da je Lenković s time upoznat), ali konstatirao je da ne zna gdje su one završile. Zbog svega toga, obvezao se raspitati o uzrocima i dati ozbiljnu naredbu da se izgradnja te zime doista izvede. O tome da su neki okružni suci i vicežupan uzeli novac namijenjen za tlaku i dovoz debala za Koprivnicu, Križevce i Ivanić nije znao ništa, ali je obećao da će slučaj ispitati i primjereno ih kazniti ako jesu.²¹

20 „Auch die hülzen gepew vnnd polwerch am Creüz vnnd Iwanitsch (darauf dann E. Hr. oder derselben Vice Waan Ain guette Summa gellts Inhannden haben sollen) mit khainem Ainichen pretlein gedeckht dardurch dann dieselben polwerch, vnnd posteien zu Creüz (welche die jar hero mit der Windischen Stennde schwären Robbath vnd vor höchstgedachte Ro. Khay. Mt. Etc. Erblannde vnerschwinglichen Vncossten Erpaut worden) nun An mer Ortten Angefanggen zufaullen vnnd zu drymern zugeen. Das Auch das Laymig verschlettern an den Neuen gepewen zu Iwanitsch. Also vnbedekht, In Iez gewesten Regen vnd Nassem Wetter Auch Angefanggen hinwegkh zufaullen. Vnnd daneben der Allt Fleckhen, an Allen Ortten Erfaultt vnd Eingeet, das Auch an den gnöttigsten Ortten die Tieffen gmöß vnnd gräben nicht Nodturffigelichen Ausgeschit, noch Ainiche pruckhen daruber gemacht, Das Auch die Maisten hieuer wolgedachten prinzipallen Geistlich vnnd Weltlich Windische vnd Crabatische Stennde Alle profandt bei Gegenwürtigen Wolgeratnen Jar, von Iren armen Leüthen, mer vmbsonnst, Dann vmb das Gellt mit gwallt nemen, vnd Ir Ro. Khay. Mt. Profandtmaister vnnd Alles Khriegsuolckh Jez höher dann vor Nie damit stägern, vnnd vor Ernennter Jungister Agramischer bewilligung gemäß, khainen schazmaister von meinen Vnndergeben Beuelchs leüthen nit leider wellen, vnnd sonnst Auch Wie Ich glaubwürdig bericht, von Iren bewilligen der verschinen Jar etlich Tausennndt Aichen Paum geen Kopreiniz, Creüz vnd Iwanitsch zufirn schuldig beliben, vnd etlich viert Richter, Vice Spänn vnd annder für dieselbig Ausstennndig Robbath gellt genomen vnd In Iren Aigen nuz Angewendt haben sollen.“ Iz pisma Hansa Lenkovića banu Petru Erdődyju: Beč, KA, AFA-1560-12-1-a.

21 „Des gepeüs vnnd sonnderlich Iwanitsch halben, hab Ich Jezuerganngen Sumer vnd Zuuor noch mer dann In die dreyzehen thausennnt Pretter hinab verordent, vnnd fürn lassen, Wie dann E. Hr. sonnders zweiffils bewist sein wirdeth, Wo Aber dieselben hinkhomen, Ist mir verporgen, ... Das etlich viert Richter vnnd vice Spaan für die Außstennndig Robbath an der Paumfuer geen Kopreiniz Creüz vnd Iwanitsch gellt genomen haben sollen, Ist mir vnbeuist, bit hieruber E. Hr. mir diesel-

Godine 1562., glede predstojećeg Slavenskog i Hrvatskog sabora, carski povjerenici trebali su podsjetiti lokalne hrvatske i slavonske staleže da treba utvrditi Slavonsku (Varaždin, Koprivnica, Đurđevac, Križevci, Ivanić, Sisak, Zagreb) i Hrvatsku krajinu. Osim prethodne godine obećane pomoći za Slavonsku krajinu (Koprivnicu, Križevce i Ivanić), a na što su se obvezali najveći i najugledniji plemići Kraljevstva (radilo se o tlaci, gotovini, daskama/*pretter* i ostalim potrepštinama), trebalo je nabaviti i priličnu količinu hrastova drva koje je u roku trebalo dovesti na gradilišta.²² Organizacijski problemi oko dobave drva i radnika za tlaku te su se 1562. godine nakupljali, ali nije se činilo dovoljno, odnosno i dalje se radilo u fazama.²³ Sabor i ban nisu bili dovoljno jaki i organizirani, pa su čak i u vremenima kad su u dogovoru s krajiškim zapovjednicima bile donesene odgovarajuće odluke o ispomoći radnom snagom i kontribucijama te odluke zaobilažene i iznevjeravane, a i austrijski je novac uslijed kaosa nenamjenski trošen, pri čemu su pojedini plemići pronevjeravali velika sredstva i materijal. Isprekidana gradnja, a posebno nedovršeni radovi na krovovima, doveli su do bržeg propadanje stare i nove utvrde u nadolazećim godinama. Konstantno se prema Ivaniću i Svetom Križu, često označavanom kao *Scharthaus*, odašiljalo zemaljske radnike koji su trebali raditi na utverdama, ali gradnja nikako nije dovršavana.²⁴

5. Dopune historiografskim spoznajama: strateški planovi vojnih vlasti u 16. stoljeću

U arhivima ima dosta strateških dokumenata u kojima se može pratiti koliko se novca izdavalo ili je bilo planirano za potrebe gradnje od Erdelja (Transilvanije) do Jadrana, a u kojima se gotovo redovno spominje i Ivanić. Izdvojit ću nekoliko njih ne bih li pokazala koliko je krajiška gradnja u 16. stoljeću bila problematična sfera za krajiške vlasti, zbog niza razloga: rastućeg broja utvrda koje je trebalo graditi i održavati, teškog okupljanja radnika u depopuliranim krajevima, klimatskih uvjeta koji su brzo uništavali nasipe i zemljane bedeme koji su činili osnovu obrane, otežanog priljeva financijskih sredstava koja je

ben zunemen, gegen Inen der gepür nach mit verdienntter straf zuuerfaren.“ Iz odgovora Petra Erdódyja Hansu Lenkoviću: Beč, KA, AFA, 1560-12-1-b.

22 Beč, KA, AFA, 1562-3-ad1-b, članci 1 i 4.

23 „Oppidum Iwanych Juxta formam Instructionis sua. Mtt. fortificar. et preteritor. annor. exacta, et per status as ordines dicator. Regnor. contributa pecunia In fortificationem eiusdem oppidii conuersii debeat. ... Item Sylvam inter Werbowacz et Iwanych sitam Iterum ac alia uice ne hostibus ad depopulanda Confinia Iter pateas succid. deber, Quemadmodum tempore Banatus Do. Comit. a Zrynio factisatum e.“ Beč, KA, AFA, 1562-6-ad4.

24 Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 56, 1579, 1579-VI-17/19

gradnja zahtijevala uza sve druge vojne troškove, slabe suradnje s domaćim staležima itd. Utvrde su često izdržavale tek desetljeće ili dva prije novog velikog vala popravaka.

Nova veća izgradnja u Ivaniću započela je odlukom slavonskih staleža 1550-ih. U izgradnji su financijama sudjelovali i austrijski staleži, a dobrim ju je dijelom nadgledao glavni krajiški zapovjednik postavljan u Beču, kasnije u Grazu. Hansa Ungnada (1540.-44., 1552.-56.) na mjestu glavnog zapovjednika zamijenio je Hans Lenković (1556. – 1567.), koji je u ožujku 1558. godine dobio novi vojni proračun. Prema Lenkoviću, upravo je Ivanić tada bio najistaknutija i najugroženija utvrda u Slavonskoj krajini. Istaknuo je da je utvrda Ivanić, sukladno brojnim savjetovanjima i zaključcima, do tada izgrađena i utvrđena rabotom slavonskih staleža, da u utvrdi valja staviti jednog čestitog (*redlich*), vojno iskusnog kapetana sa 100 njemačkih i slavonskih dobrih strijelaca (*Puchsenschuzen*) te svakoga mjesečno platiti četiri rajnska guldena, što bi činilo 440 guldena mjesečno. To je bila relativno niska svota s obzirom na neke druge utvrde u Slavonskoj krajini.²⁵ Lenković je tada bio dosta zadovoljan građevnim stanjem utvrde, ali je tražio povećanje posade.

Izvori pohranjeni u Grazu pokazuju da je i 1560. godine Ivanić smatran relativno dobro utvrđenim. Prema distribuciji novca za gradnju koji su za „Štajersku i Slavonsku krajinu“ namijenili austrijski staleži, Varaždin je dobio 600 rajnskih guldena, Koprivnica (uz novi drveni kaštel kod Drave zvan Kunovec i Sv. Ivan) 2.000 guldena, Križevci, *Rabanna* i Čanjevo 2.000 guldena, a Ivanić i tri okolne utvrde relativno niskih 400 guldena. Na Brežice je išlo 1.000, a na štajerske gradove Graz, Radgonu i Ptuj 4.000 guldena.²⁶

Godine 1576. sastavljen je opći popis raznih vojnih potreba u cijeloj habsburškoj krajini te popis mjesta i utvrda koje se hitno mora izgraditi na potezu od Jadrana do najsjevernijih ugarskih gradova, uključujući dogradnju Beča. U tom cijelom velikom sustavu mislilo se i na Ivanić. Kratko ću prezentirati sumarne iznose. Vrhovne vojne vlasti smatrale su da uz Beč treba dograditi i velike ugarske utvrde (Komárom, Pápa, Győr, Veszprém, Tata), izgraditi Eger i učvrstiti Szentendre, Tokaji i Kanizsu, na što bi se potrošilo više od 400.000 – 500.000 guldena, čak i uz osiguranu lokalnu ugarsku tlaku. Staleži Koruške i Štajerske, prema izvještajima s terena, procijenili su da bi 1576. za gradnju na Hrvatskoj i Slavonskoj krajini, bez troškova oružja, municije i provijanta, trebalo

25 Beč, KA, AFA, 1558-1-ad4.

26 „Auf Iwanitsch vnnd ettlich merer beuesstigte Eüsseriste Geschlösser vnnd Hölzen Castelln. Alles Zierkhwanne, Appatouaz, Sandt Petter vnnd Annd[ere] Wo die maist Nott verhannden. Allain Auf die Werchleüth zu der Windischen Stannde Robbath (...) 400f.“ Beč, KA, AFA, 1560-12-4.

oko 300.000 guldena, od čega bi dio platili oni. Na koncu su austrijski staleži platili dio predviđenih sredstava, a budući da kralj nije imao sredstava, mjesta su polovično ili minimalno dograđena i izgrađena. Kaniža nije dovršena ni s 20.000 guldena. Dombra, iznad Legrada u Međimurju, trebala je biti izgrađena kao novo utvrđenje, što je rezultiralo procjenom troškova na 60.000 guldena. Drnje je za utvrđivanje, ponešto i za novu gradnju, trebalo dobiti 1.000 guldena, Koprivnica kao veliki pothvat 60.000 guldena, Topolovac i Sv. Ivan 1.000 guldena, Cirkvena, koju se nastojalo promaknuti u jedan od krajiških centara, čak 60.000 guldena, a Ivanić 6.000 guldena. Ukupno je na Slavonsku krajinu trebalo potrošiti 242.000 guldena za gradnju, a na Hrvatsku krajinu oko 73.000 guldena.²⁷ Možemo zaključiti da ni polovinom 1570-ih Ivanić još uvijek nije bio doživljavao kao utvrda u najkritičnijem stanju ili kao veliki novi građevinski pothvat.

Prilog 3. Izdaci austrijskih staleža za krajišku gradnju u rajskim guldenima²⁸

Godina	1560.	1576.	1578.
Varaždin	600		
Koprivnica (1560 + Kunovec, Sv. Ivan)	2.000	60.000	10.000
Prodavić			300
Prazna crkva između Koprivn. i Topolovca			300
Križevci (1560. + Rabanna, Čanjevo)	2.000		
Stražarnice između Križevaca i Ivanića			500
Ivanić (1560. zajedno s Cirkvenom, Apatovcem i Sv. Petrom)	400	6.000	20.000
Cirkvena		60.000	20.000
Topolovac i Sv. Ivan		1.000	
Drnje		1.000	
Dombra iznad Legrada		60.000	
Kaniža		20.000	
Slavonska krajina – ukupno		242.000	
Hrvatska krajina – ukupno		73.000	
Ugarske krajine – ukupno		više od 500.000	

27 Beč, KA, AFA, 1576-8-2, 2v-5v. Hrvatska krajina (za usporedbu): Hrastovica 2.000, Zrin 2.000, Blinja 600, Pedalj 2.000, Gvozdansko 500, Bihać 50.000, Slunj, Cetin i Krstinja 5.000, Senj 1.000 i Ogulin 1.000 guldena.

28 Beč, KA, AFA, 1560-12-4; KA, 1576-8-2, 2v-5v; Graz, Universitätsbibliothek, Handschriftensammlung (UB, HS), No. 432, Uniuersäl Landtag So Ihr Fürstl: Durchl: Erzhörzog Carl mit Steyer, Kärnten, Cra- in, vnd Görz, zu Prugg an der Muehr gehalten im 1578. Jahr (265 fol), 33r, 33v, passim.

Tek godine 1578. Ivanić je evidentiran kao zahtjevna utvrda u jako lošem stanju. Oko 10 – 15 godina zanemarivanja i loše organizacije zemaljske rabote na gradnji utvrda, o čemu je bilo riječi u prethodnom poglavlju, doveli su do problema. U Brucku na Muri staleži Unutrašnje Austrije pomno su vrednovali stanje utvrda ocjenjujući koliko je do tada učinjeno uz njihova financijska ulaganja. Zaključili su da je Koprivnica dobro smještena glavna utvrda u Slavonskoj krajini u koju su slavonski staleži uložili puno rada (iako uz velik nered na gradilištu) te da s time valja nastaviti tako da se nered i nedostaci (*vnform*) poprave te da se nastavi s podizanjem bastiona. Pritom su zaključili da slavonski staleži najviše mogu pomoći osiguranjem tlake. Procijenili su da će biti potrebna velika zaliha cigli i vapna (*kalch*) te da u Koprivnicu u tom trenutku treba uložiti 10.000 guldena. U Prodaviću je trebalo podići dobru, jaku ogradu, s tlakom slavonskih staleža, te uložiti 300 guldena. Praznu crkvu između Koprivnice i Topolovca valjalo je također osigurati ogradom te uložiti 300 guldena, uz korištenje tlake slavonskih staleža. Cirkvena je opisana kao dobro smještena granična utvrda (*gräniz-Hauss*) koju treba još bolje utvrditi i pretvoriti u jako uporište. Za nju je određeno 20.000 guldena, uz slavonsku tlaku. Za poboljšanje nekih crkava i stražarnica (*Wachtheußer*) između Križevaca i Ivanića namijenjeno je 500 guldena. Ivanić je prezentiran kao utvrda koja se nalazi u najvećoj nuždi, dijelom i zbog primicanja Osmanlija na tom dijelu fronte, i koju na svaki način treba bolje utvrditi. Za Ivanić je stoga određeno čak 20.000 guldena, uz slavonsku tlaku. Kasnije je i dodatno ponovljeno da valja osigurati dvije kojima je to najpotrebnije, a dobro smještene granične utvrde, Cirkvenu i Ivanić, da se radovi na njima moraju odmah nastaviti te da se na svaku može potrošiti po 20.000 guldena.²⁹

Sukladno zaključcima, Veit von Hallegg, kao glavni zapovjednik Slavonske krajine, u srpnju 1578. dobio je nalog da ode na sabor hrvatskih i slavonskih staleža u Zagreb te da, uz provijant potreban za insurekciju i veliku ekspediciju protiv Osmanlija, traži od slavonskih staleža da odobre i dostatnu veću količinu tlake za izgradnju Koprivnice i Ivanića.³⁰ Istog srpnja 1578. godine povjerenstvo za muštranje obišlo je Slavonsku krajinu i došlo u Ivanić, gdje je zateklo kapetana Hansa Panavića (Paunovića) i četu njemačkih pješaka, lokalne vojvode iz Ivanića koji su zapovijedali četama haramija te vojvode iz Sv. Križa i Kloštra Ivanića. Ta vojska im je položila zakletvu na vjernost i potvrdila da je razumjela sve službene akte o novoj organizaciji Vojne krajine dogovorenoj u Brucku na Muri. Potom su se povjerenici osvrnuli na događaje povezane s izgradnjom i utvrđivanjem Ivanića. Naime, prilikom pregleda i muštranja husara pod zapovjedništvom Hansa Bersaya te 50 arkebuzira pod kapetanom Britvićem vojnici su započeli iznositi žalbe. Vojvoda iz Sv. Križa „zamolio je da ga se premjesti zajedno s

29 Graz, UB, HS, No. 432, *Uniuersäl Landtag ...*, 33r, 33v, passim. Usporedi: Kruhek, 1995, 282-283

30 Beč, KA, AFA, 1578-7-ad3-e.

njegovim pješacima jer je ista crkva potpuno otvorena, a on je s njima već nekoliko godina u njoj služio u velikoj opasnosti. Nakon našeg uvjeravanja pristao je ostati još godinu dana, ako ju se daljnjom izgradnjom bolje osigura. Nato smo mu odgovorili da će se sigurno graditi. K tome smo za početak, ne bi li zbog toga bio srčaniji i mogao osjetiti da se želi graditi, dostavili kapetanu Panaviću 100 talira da započne gradnju te ga zamolili da tamo dulje ostane i služi. Nato je odgovorio da će, ako bude osiguran, rado dalje ostati u službi. Budući da je pod njegovom stražom smješten cijeli glavni dio (obrane, op. prev.) spram Ivanića također neće biti veliki trošak ako se oko iste crkve napravi ograda, ne bi li se povećala sigurnost. Vaša kneževska Presvjetlost će to znati milostivo narediti i odrediti, na način na koji se i inače obavilo izgradnju Ivanića te kao što treba urediti Gofnic, o čemu će Vašu kneževsku Presvjetlost detaljno izvijestiti građevinski majstor Vintana.³¹ Na Sv. Križu, ali i Ivaniću, radilo se dakle krajem 1570-ih, a dio poslova tog je ljeta već bio i obavljen. Godinu dana kasnije, 16. lipnja 1579., kapetan Ivanića Hans Panavić (Paunović) pisao je iz Ivanića da je baš bio u Svetom Križu te je poveo i nekoliko zidara kojima je objasnio što raditi. Dasaka i drva bilo je dovoljno, tamošnji vojvoda s haramijama izradio je podove u kuli, s Kaptolom je razgovarao o dostavi vapna iz Siska, no molio je za još sredstava. Vid Hallegg pomno je pratio radove, a u istom je razdoblju službeno konstatirano da se u Ivanić i *Scarthauß Heillig Khreutz*, koja se nalazi naspram osmanske utvrde Moslavina, treba usmjeriti ostatak od sredstava koja je odobrila Zagrebačka županija.³² Sv. Križ (crkva) tada je, prema izvještaju iz 1580. koji prenosi Kruhek, bio popravljen i omogućavao je držanje straža, ali stanje nije bilo zadovoljavajuće jer je „drveni kaštel unutar zemljanih utvrda posve propao, pa ga nema smisla popravljati“. Gofnic (četverokutna kula) još je čekao na potpunu obnovu, a drveni kaštel Ivanić, koji se nalazio okružen zemljanim bedemima, propao je, pa ga se više nije željelo popravljati.³³ Močvarna vlaga ubrzavala je propadanje drva. Godine 1581. intenzivno se propitalo treba li se Sveti Križ graditi prije Ivanića ili se treba sasvim napustiti izgradnju Ivanića.³⁴

31 Citat je dio opsežnog izvještaja trojice austrijskih povjerenika za Slavonsku krajinu iz sredine 1578. godine: „... Nadalje, pješaci iz zagrebačke posade su uvijek pozivani na smotru u Ivanić, ali budući da sada tamo imaju posla s oružjem i pomažu u njegovu postavljanju, gospodin glavni zapovjednik ih je tamo i ostavio te ih ni mi nismo pozvali niti obavili smotru.“ Osim toga Dominico Conduto izvijestio je o lošem stanju podova i krovova u utverdama, između ostaloga i u Ivaniću. Citati, podaci i prijevod preuzeti su iz: Danijela Cofek – Nataša Štefanec, „Vojnokrajiške institucije u praksi: Slavonska krajina 1578. godine.“ u: *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. X, No. 19 (2011), 5-44, ovdje 38-39 (izvor: Beč, KA, AFA, 1578-7-6 i 1578-7-ad6-d, fol. 1r-31v).

32 Graz, StLA, L.a.a. Antiquum XIV, 1579-VI-16, Iwanitsch; 1579-VI-17, Kreuz; 1579-VI-19.

33 Kruhek, 1995., 341-346.

34 *Denen von Steyr (...) vnder Iezigen versamblung in Beratschlagung zu ziehen ob Heilig Creuz für Ibannitsch zuerpauen seye*. Beč, KA, Windica, December 1581, no. 1, str. 120. *Erpauung Heilig X, Verlassung Ibanitsch*. Beč, Windica, December 1581., No. 2, str. 121.

Godine 1583. stanje u Križevacima i Ivaniću ocijenjeno je kao jako loše (*Sonnsten seye zu Chreuz vnnnd Ibanitsch ain zimblichs faul*).³⁵ Slično je bilo i 1585., kad je vrijeme jako naštetilo zidinama.³⁶ Radovi na Ivaniću ipak nisu napušteni. Izvještaj iz svibnja 1587. donosi da je u Ivanić došlo 116 radnika iz Velikog Tabora i Krapine (ukupno 350) da bi sjekli drvo i gradili prepreke (*Verhackung*) oko Čazme i drugih opasnih prolaza, pa su ih vojvoda i pukovnik odmah uputili na posao. Zemaljske radnike za poslove na utvrdama očekivalo se tek 1. lipnja, pa je palir (*Pallyer*) iz Koprivnice imao nešto vremena za obilazak i 24. svibnja posjetio je Ivanić. Prema izvještaju, u Slavonskoj je krajini u tom trenutku bio samo jedan palir, koji je jedva što drugo stizao raditi osim Koprivnice, pa je oružar Domenico Conduto za dodatne poslove na koordinaciji gradnje dobivao dodatak na plaću od 4 guldena mjesečno.³⁷ Paliru (vjerojatno *Maister Milio*, o čemu nešto niže) zadatak je izrijeком bio funkcionalno urediti poslove izgradnje u Ivaniću. Dana 2. lipnja Veit von Hallegg pisao je nadvojvodi da su mu dan prije u Gradac došli vojvoda Stojić i Hasanović te sudac (*Hofrichter*) iz Ivanića te da su mu rekli da je sudac spreman što više ljudi iz Ivanića angažirati na prijevozu drva za gradnju ivaničke utvrde i da se nada da će doći i zemaljska radna snaga koju je poslao ban, a koju sprečava loše vrijeme. Vrijeme je očigledno bilo izvanserijski loše, izrazito kišovito i vjetrovito, te je stvaralo ogromne probleme za kretanje ljudi i izvođenje radova, a bitno je ugrozilo i prikupljanje provijanta za radnike onemogućivši pobiranje usjeva i žetvu. Hallegg je konstatirao da su mu ljudi iz Ivanića rekli da žito koje bi prije nekoliko tjedana dobili za 20 soldina sada košta 80 – 90 soldina.³⁸ Kraj 1580-ih Ivanić je dočekao kao mjesto koje su vojne vlasti prepoznavale kao gradilište s najviše nedovršenih poslova. Godine 1589. ponovno je podignut jedan urušeni bedem³⁹, ali stanje je još uvijek bilo kritično.

Loše održavanje nastavilo se 1590-ih, o čemu svjedoče i izvještaji Hansa Sig-munda Herbersteina iz listopada i studenoga 1594. koje je u prijepisu donio Reiner Puschnig.⁴⁰ Ivanička je utvrda, prema zapovjedniku Herbersteinu, bila iznimno loše izgrađena i u neopisivo lošem stanju. Municiju i namirnice uopće se nije moglo držati suhima, utvrda se sa svih strana raspadala te kapetan i vojska koji su u utvrdi

35 Beč, KA, Windica, Nouember 1583., No. 2.

36 Halleggu je naloženo da se nakon (Mura)keresztúra uputi u Ivanić: *den durch das wetter am wall alda beschehenen schaden zuwenden*. Beč, KA, Windica, December 1585., no. 15, str. 111.

37 Graz, Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 70, 1587/1, 1587-V-11, Kreuz.

38 Graz, Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 70, 1587/1, 1587-VI-2, Kreuz.

39 *Steffan Gräßwein Bericht den von Hallegg, daß eingefallne Polwerch zu Ibanitsch seye wider gemacht*. Beč, KA, Windica, Nouember 1589., no. 6, str. 109. Kruhek za 1591. godinu piše: „No ta nova tvrđava s 4 bastiona nije dovršena. Dva su bastiona gotova, treći je u gradnji, a na mjestu četvrtog stoji još uvijek drveni kaštel.“ Kruhek, 1995., 362.

40 Reiner Puschnig. „Varaždin und seine Nachbarfestungen im Jahre 1594.“ u *Godišnjak gradskog muzeja u Varaždinu* 4 (1970), 41-59. Prvi od ta dva izvještaja parafrazira i Kruhek: Kruhek, 1994, 263-264.

boravili ni u kojem trenutku nisu mogli biti sigurni da neće propasti u močvaru (*Gemöss*). Kuće u naselju bile su jako gusto izgrađene, a glavni građevni materijal za kuće i utvrdu bio je drveni otpad, i to loš (*Schloss, welches von hülzen schrott erpautt; die fleckhen ebnermessig allso mit schlechten schrott versehen; der flöckhen von heüßern so dikh ineinander gepaut und gar an das schrottwerch*). Zbog toga su utvrda i mjesto bili podložni požaru, ali i vlaženju i ubrzanom propadanju, posebno zbog kišnih ljeta i močvarnog okružja. Herberstein je dvojio da je Ivanić moguće restaurirati i da uopće može poslužiti za obranu, pa je predlagao da se utvrdu izgradi iznova na tom istom močvarnom terenu ili na nekom drugom pogodnom položaju.⁴¹ Utvrda je ipak opstala, a s njom i naselje. Graditeljske intervencije i doznake novca za gradnju u Ivaniću bilježe se kroz cijele 1590-te, posebno za graditelja Aleksandra Pasqualinija, koji je bio izuzetan znalac, pa je neko vrijeme i pregovarao pod kojim će uvjetima preuzeti službu. Za Pasqualinija je napravljen veći iskorak i tvrđava je konačno izvedena, iako u manjem opsegu nego što je planirano.⁴² Nakon toga s Martinom Stierom 1650-ih godina počeli su moderni planovi obnove, što detaljno rekonstruirao Kruhek.⁴³

Ostaje razmotriti pitanje gore spomenutog palira u Ivaniću. U spisima Ratnog arhiva u Beču pohranjeno je nekoliko dokumenata u svežnju datiranim upravo 1587. godinom. Radi se o jednom većem izvještaju Franza Marbla (Frantz Märbl, Francesco Marmoro) od 20. lipnja 1587., jednom kraćem nedatiranim i nepotpisanom spisu koji govori o radovima u Slavonskoj krajini, s tezom da je potrebno izgraditi i jednu novu veću utvrdu u Križevcima, te dosad neobjavljenoj karti Slavonske (i Petrinjske) krajine (42 x 60 cm).⁴⁴

Poznati vojnokrajški graditelj Franz Marbl desetljećima je djelovao u Vojnoj krajini, bilo na ugarskom, bilo na hrvatsko-slavonskom dijelu krajine.⁴⁵ Unutrašnjeaustrijski staleži planirali su zaposliti Marbla na hrvatskim i slavonskim gradilištima već 1581. godine, jer nisu bili sasvim zadovoljni radom Josepha

41 Puschnig, 1970., 46, 48-49, 56.

42 O namještanju Pasqualinija: Beč, KA, Windica, Augustus 1598., str. 90. Kruhek konstatira: „U posljednjoj većoj graditeljskoj akciji 16. stoljeća na Slavonskoj je krajini bila izgrađena konačno i tvrđava u Ivaniću. Ona je tlocrtno slična onoj u Križevcima i Koprivnici, ali je prostorno manja, jer su joj vezni bedemi između njena četiri bastiona mnogo kraći.“ Kruhek, 1995., 373.

43 Kruhek, 1994., 262-272.

44 Kartu sam prvi put predstavila na *IV. kongresu hrvatskih povjesničara* u Zagrebu (1. – 5. listopada 2012.) u izlaganju pod naslovom *Karta Slavonske krajine iz 1587. godine*, pri čemu sam dovela u pitanje adekvatnost signature. Predložak karte možda je i nastao krajem 16. stoljeća, ali većina podataka na njoj upućuje na podatke vezane uz naseljavanje Vlaha na Slavonsku krajinu. Moguće je da je činila dio izvještaja biskupa Petra Petretića iz 1650. godine. Signature karte i popratnih spisa: Beč, KA, AFA, 1587-6-13; 1587-6-13a; 1587-6-13b.

45 Primjerice spominju ga štajerski staleži kao graditelja u vezi s izgradnjom Kaniže 1577. godine. Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 49, 1577/3, 1577-X-7, Radkerspurg.

Vintane. Marbl je najprije bio zaposlen kao palir, a kasnije je postao i glavni graditelj (*Baumeister*) u Slavonskoj krajini. Prema Kruheku, *Baumeister* je postao 1589. godine.⁴⁶ Ipak, u srpnju 1592. godine u Windici se bilježi da predstavnici štajerskih staleža mole da se Marbla namjesti kao glavnog graditelja umjesto Vintane, tako da se može zaključiti da se imenovanje odužilo.⁴⁷ Marbl je izvještaj od deset gustih stranica iz 1587. potpisao samo kao pokorni sluga, ali izgleda da je već tada bio znatno više u hijerarhiji s obzirom na povjerene mu dužnosti i da nije smatran palirom. Kada gore razmatrani izvještaj iz svibnja 1587. govori o paliru koji je pošao u Ivanić, na prvi bi se pogled moglo pomisliti da se radi o Marblu koji još nije bio *Baumeister*, ali Marbljev izvještaj iz lipnja 1587. godine glede Ivanića otkriva⁴⁸ da se Marbl trebao javiti glavnom zapovjedniku i pomoći mu oko svih građevinskih poslova, da je trebao poći u Ivanić, ali da za tim na koncu nije bilo ni potrebe jer se u Križevcima susreo s palirom (*Maister Milio*) koji je upravo dolazio iz Ivanića i ispričao mu o stanju u Ivaniću. Palir iz svibnja vjerojatno je bio *Milio*, a Marbl je već tada bio zadužen za kompleksnije poslove, iako je imenovanje uslijedilo kasnije.

O Marblvim aktivnostima te o napredovanju radova u Ivaniću, organiziranju tlake i radnika za prijevoz drva te brojnim nevoljama s kišama i povišenim vodama govori i niz drugih pisama i izvještaja iz iste godine.⁴⁹ Marbljev izvještaj potvrđuje da su glede Ivanića najveći problem stvarale visoke vode, već i zbog toga što podložnici nisu mogli dovoziti sve potrebno drvo za tekuće radove u Ivaniću. Marbl u izvještaju referira i na brojne planove (*Modellen*) raznih utvrda koji su prvotno bili priloženi, planove koji su se čuvali u vojnoj kancelariji u Austriji, u kapetanijskim sjedištima te planove kojima je sam raspolagao ili ih je čak sam i radio. Nažalost, ništa od toga nije ostalo priloženo dokumentima iz 1587. godine, a dio tih planova do danas je vjerojatno izgubljen.⁵⁰ Ipak, uz dokumente je ostala

46 Kruhek, 1995, 345-348, 363-364.

47 *Die herrn Verordenten alhie Intercedirn fur Franzen Märbl vnd bitten Ihme zum Baumaister anzunehmen, vnd mit gleicher Gestaltung wie es der Vintana gehabt zuuersehen.* Beč, KA, Windica, Julius 1592, no. 32, str. 88. U svibnju Marbl je molio da ga se pusti otputovati u Milano. Beč, KA, Windica, Maius 1593, no. 11, str. 54.

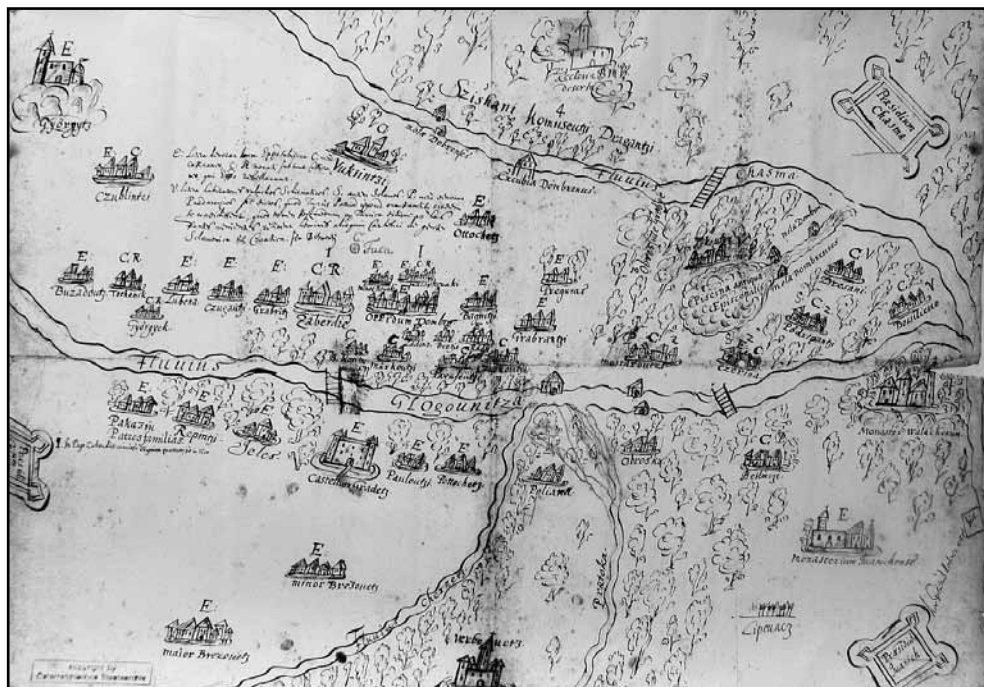
48 Usporedi izvještaje iz 1588. i 1589. godine koje ukratko prenosi Milan Kruhek u: Kruhek, 1995., 361-362.

49 Vidi primjerice: Graz, StLA, Antiquum XIV, Sch. 70, 1587/1, 1587-V-11, Kreuz, 1587-VI-2, Kreuz.

50 „hab demnach mit den Herrn Obristen geredt wegen des Iwanitschen gebey das es die Nott Erfordert, so wolt Ich dahin verraist sein, gab mier gemelter Herr Obrister zu Beschaidt, es were vnnot mich dahin zubegeben, dan es ist gleich denselben Tag da Ich auf Creüz khumen bin gleichesfals der Pallier Maister Milio von gemelten Iwanitsch auf Kreüz Ankhumen vnnd den herrn Obristen so bericht, das die vnnderthonen von wegen des grosen gewässer der Notturfft nach holz nit haben füeren khönen, vnnd wan Ich schon Alberait dahin wer verreist so hatt Ich doch nichts angeben od[er] verrichten khönen, mier darneben obgemelter herr obrister angezaigt, Er will bei der herschafft der Vnnderthonen mit Allen fleiß Anhalten das sie solchs holz in Vorrath bring[en] damit

priložena jedinstvena vojna karta. Vjerujem da je ta karta, ponajprije zbog brojnih anakronih informacija koje nudi, izvještajima iz 1587. dodana naknadno, intervencijom arhivista, kao zgodna nedovršena karta koja bi mogla ilustrirati Marblow izvještaj. Karta vjerojatno ne pripada 16. nego 17. stoljeću. Ovom prilikom, dakako, nema svrhe ulaziti u analizu datacije i svrhe karte (to je predmet drugog članka), ali kartu ipak donosim u dodatku, jer predstavlja iznimno rani vizualni prikaz Ivanića te može poslužiti u osvjetljavanju položaja Ivanića u sustavu krajiške obrane i mreže naselja u Slavonskoj i petrinjskoj krajini u 17. stoljeću.

Prilog 4. Karta Slavonske krajine / Varaždinskoga generalata (vjerojatno iz 17. stoljeća). Beč, Kriegsarchiv, Alte Feldakten, 1587-6-13b.

man Alsdan mit den gebey fruchtbarlich fortsetzen mag, Ich hab gleichwollem meiner vorrig[en] vbergebner gehorsamer Relation bei den Signo B mit sambt etlich[en] Modellen vnd merer Außführung gehorsamblich vbergeben, hat demnach obgemelter herr Obrister für Nott geacht, das Ich mich Alspalt nach verrichtung der obgemelten Beratschlagung zu Creüz auf Copreiniz wid[er] begeben solle.“ Beč, KA, AFA, 1587-6-13.

6. Zaključak

Dosadašnji historiografski radovi, posebno radovi Milana Kruheka, postavili su dobre osnove za proučavanje položaja i razvoja Ivanića u sustavu obrane Slavonske krajine. Ovaj članak donio je neke nove informacije temeljene na izvornoj građi, prije svega podatke o vojnoj organizaciji Ivaničke kapetanije, brojnosti vojnika i utvrda, opskrbljenosti ivaničke i okolnih utvrda oružjem i municijom te financijskom statusu Ivanića u velikim građevinskim planovima u Habsburško-osmanskoj krajini. Donio je i podatke o problemima s izgradnjom utvrde te je prezentirao dosad neobjavljenju kartu Slavonske krajine na kojoj je dograđena ivanička utvrda činila jedan od četiri osnovna stupa obrane.

Summary

Reports on Defence Potentials and Construction Works in the Ivanić Captaincy in the 16th Century

Departing from the research of Milan Kruhek, the paper provides new information on the development of the defence system and the military organization of the Ivanić Captaincy in the 16th century. Special emphasis has been placed on the following issues: problems in the construction of the fortresses in Ivanić and Kloštar Ivanić; reconstruction of the quantity of paid army in the Ivanić Captaincy in the 16th and the 17th centuries; supply of Ivanić and the surrounding fortifications with weapons and ammunition; and financial status of Ivanić in the Habsburg construction plans. The article further includes a so far unpublished map of the Slavonian Border, which presents Ivanić as one of the four main pillars of defence in that part of the Croatian–Slavonian Kingdom. Although the map has been kept together with the archival sources of 1587, it might be of later origin.

Keywords: Slavonian Border; Military Border; Ivanić fortress; Kloštar Ivanić, 16th century; Early Modern Period.

